

ZAHRADNĚ ARCHITEKTONICKÉ A KRAJINÁŘSKÉ SOUVISLOSTI HROMADNÝCH OBYTNÝCH SOUBORŮ Z 2. POLOVINY 20. STOLETÍ

Anna Magni

V textu zaměřeném na zahradně architektonické a krajinářské aspekty hromadných obytných souborů¹⁾ ze 60. až 80. let 20. století nahlížíme novým způsobem na vztah obytné zástavby a prvků zastupujících přírodu a krajinu v urbánním prostoru. Na základě analýz vybraných objektů, rozhovorů s autory sídlišť a především vlastních terénních průzkumů přibližujeme různé způsoby práce s vegetací a volným prostorem v sídlištích. Shledáváme na jedné straně absenci tradičních městských prostorů, jakými jsou ulice, náměstí, dvory nebo parky, na druhé straně si všímáme nového typu kontinuálního „zeleného sídlištního prostoru“ a jeho modifikací. V tomto kontextu mluvíme o konceptu tzv. městské krajiny. Vysledované případy zobecňujeme a v textu představujeme šest základních typů obytných souborů podle vztahu zástavby a krajiny.²⁾ Předložená typologie může najít využití při dalším nakládání s exteriérem hromadných obytných souborů, ale je také užitečná pro „pouhé“ porozumění sídlištnímu zelenému prostoru.

Úvod

S hromadnou bytovou výstavbou z 2. poloviny 20. století jako vyústěním (zjednodušených) meziválečných teorií modifikovaných na našem území socialistickým státním zřízením (vyjma krátké poválečné etapy) se stále pojí mnoho zažitých představ s (často) negativním podtextem. Vžilo se pro ni hanlivé pojmenování „králíkárný“, běžně se v souvislosti se sídlišti z 60. až 80. let používají přívlastky „monotónní“ a „uniformní“, nezdědka se setkáváme s výrazem „panelová nebo sídlištní šedá“. Přitom dnes, s odstupem 25 let od posledních dokončených panelových domů v sídlištích shledáváme, že původní šedá surových panelů bývá překryta současnými barevnými vrstvami, a především, že z pohledu chodce i z ptáčí perspektivy se většina sídlišť jeví jako území výrazně zele-

ná. V následujícím textu se pokusíme podívat na česká sídliště vybudovaná od 60. let do roku 1989 z méně obvyklého, zahradně architektonického pohledu, který vzhledem k rozloze a poloze mnoha obytných souborů bude hraničit s přístupem krajinářským. Zajímá nás především, s jakým typem veřejných prostorů se v nich setkáváme, jaký je poměr prostorového uspořádání sídlišť k tradičnímu městu, zda zde vznikla nová urbánní struktura a jakou úlohu v ní hraje zahradní a krajinářská tvorba.

Metodika

Obsáhlý pramenný materiál, sestávající především z primárních literárních zdrojů a také z informací získaných během rozhovorů s některými autory sídlišť³⁾, byl pro účely předkládané-

ho textu zpracován metodou historicko-komparační, která velmi dobře umožňuje zachytit vývoj v urbanismu a architektuře v širším společenském i politickém kontextu a charakterizovat specifika hromadných obytných souborů. Zahradně architektonické a krajinářské aspekty sídlišť jako stěžejní téma byly analyzovány v závislosti na urbanistické struktuře a architektonických vlastnostech, které tvoří jejich pevný fyzický rámec. Základním pracovním postupem analýz bylo vytipování reprezentativních obytných souborů⁴⁾, analýza dostupných dobových dokumentů a především vlastní terénní průzkumy, které podstatně přispěly k hlavním výsledkům prezentovaným v následujícím textu.

- 1) Pojem hromadný obytný soubor chápeme jako soubor staveb primárně určených hromadnému bydlení rozmístěných podle různých urbanistických principů na pozemcích veřejně přístupných, kde nezastavěné plochy mají významný podíl na celkové rozloze a plní funkce, které jsou doplňkové funkci bydlení. Termíny obytný soubor či sídliště užíváme ve stejném významu.
- 2) Krajinou v tomto textu rozumíme volné, nezastavěné plochy hromadného obytného souboru, které jsou zahradně architektonicky či krajinářsky pojednány. Jinými slovy jde o plochy s prvky zastupujícími přírodu (tedy v první řadě vegetaci, ale také vodu, terén, neživé materiály) přítomné v urbánním prostředí sídlišť.
- 3) Autorka v letech 2011 a 2012 vedla volné rozhovory s architektky (s Jiřím Lasovským – autorem koncepce pražského Jižního Města, Václavem Valtrem z Ateliéru 7 – spoluautorem pražského Jihozápadního Města a Víktorem Rudišem – spoluautorem brněnské Lesné a Líšně), se zahradními a krajinářskými architektky (s Ivarem Otrubou, který navrhl exteriér brněnských souborů Juliánov a Řečkovice, s Drahoslavem Šonským, který se ve sledovaném období sídlišti zabýval v průhonickém Výzkumném a šlechtitelském ústavu okrasného zahradnictví a s Davidem Mikoláškem) a s výtvarným umělcem Kurtem Gebauerem, tvůrcem několika rozsáhlých výtvarných realizací pro sídlištní exteriér.
- 4) Výběr souborů byl realizován kombinací více postupů: zkoumány byly soubory nejčastěji recenzované v dobovém tisku doplněné o příklady z města Zlína s tradicí modernistické výstavby, jež vzhledem k dobové cenzuře publikovány prakticky nebyly, a dále soubory doporučené a zmíněné během rozhovorů s autory (viz poznámka 3). V dalších krocích byla selektována sídliště s výrazným zahradně architektonickým či krajinářským pojetím, jež plynulo buď z popsané a publikované koncepce autorů, nebo (a současně) se čitelně jevílo při terénním průzkumu.

Výsledky

Podmínky poválečné bytové výstavby

Do prvních let po 2. světové válce vstupuje Evropa s naléhavou potřebou nových bytů a zatímco v západních státech začíná období intenzivní výstavby bezprostředně po roce 1945, v našich podmínkách počet dokončených bytů výrazněji stoupá až po polovině 50. let. Změnu v přístupu k nezastavěnému prostoru jako významnému předpokladu pro pozdější sídlištní éru předznamenávají již na přelomu 40. a 50. let pojmy „životní prostředí“ nebo „socialistické životní prostředí“, objevující se u nás v oficiálních projevech a úvodních textech časopisu *Architektura ČSR* (viz úvod ročníku IX, 1950). Podobně jako celá architektonická a urbanistická tvorba v této době mají silný ideologický obsah. Ilustrují změnu měřítka v záběru specialistů, věnujících se plánování prostoru a nově se orientujících na široké prostorové vztahy. (V této souvislosti je také zaveden nový pojem územní plánování [1].) Podmínky pro téměř neomezené nakládání s územím připravily nové poměry ve vlastnictví půdy po znárodnění a usnadnilo jej rovněž centralizované plánování v již socialistickém Československu. Významným mezníkem se po odklonu od socialistického realismu a celkovém uvolnění poměrů v závěru 50. let stává *Usnesení ÚV KSČ z března 1959 k řešení bytového problému v ČSSR do roku 1970*. Obsahuje rozhodnutí o tom, že se budování bytů stane jedním z nejvýznamnějších zájmů státní hospodářské politiky. Zavádí se mimo jiné nové způsoby podpory i organizace ve stavebnictví a zcela nový je princip tzv. komplexní bytové výstavby. Zahrnuje soustavu standardů, normativů a technicko-hospodářských ukazatelů, udává požadavky na vybavenost⁵⁾ včetně zeleně nebo např. uměleckých děl ve veřejném prostranství.

Vývoj vztahu zástavby a „krajiny“ od 60. do 80. let 20. století v České republice

Bytová výstavba nastávajících 60. let, charakterizovaných jako období **uvolněnějších urbanistických struktur**, v mnoha ohledech vybočuje z průměru. Její odlišnost můžeme interpretovat spolu s P. Pelčákem jako výsledek opětovného zaměření architektů na aktivní vytváření prostoru [8] a také jejich **reflektování vlastností lokality**. Území pro nové obytné soubory jsou nyní vyhrazována na předměstích mimo souvisle zastavěnou část města a tak dobré výsledky můžeme přičítat rovněž nutnosti vypořádat se nějakým způsobem s omezením na stanovišti. Některé příklady sídlišť dokládají velmi uvědomělou práci s přírodními prvky, původní vegetací nebo terémem, tedy svědčí o **nově pojímaném vztahu k místu či ke krajinnému kontextu**. Ojedinelé je např. začlenění řeky a odstaveného říčního koryta do prostoru sídliště v pardubických Polabínách.⁶⁾ Vodní plochy a jejich břehy byly v době vzniku směrného územního plánu chápány jako prostředek pro zlepšení prostředí města po stránce estetické i rekreačních příležitostí a kontakt s přírodním prostředím v kontextu města byl zprostředkován různými formami: podél toků jsou uvnitř sídliště vedeny vycházkové trasy navázané na historické jádro města, z pěších mostů přes slepé rameno se otevírá poutavý výhled do nitra lužní krajiny s vodním ptactvem. Přejít mezi zastavěnou plochou a vodními toky vytváří pásy i celé víceetážové porosty dřevin lužního charakteru a charakteristické druhy přechází hlouběji do sídliště jako solitéry nebo menší skupiny. Jiným příkladem zpracování krajinného kontextu a zasazení sídliště do terénu, jenž se původně jevil jako výrazný limit využití území, je brněnské sídliště Lesná.⁷⁾ Reprezentuje zcela koncept „bydlení v přírodě“, jenž zde autoři navrhli ovlivnění nedávnou

návštěvou finského obytného souboru Tapiola. Rozdíl mezi oběma tkví ale v tom, že finské sídliště bylo pečlivě dům po domě zasazeno do již existující přírody (jehličnatého lesa s malebnými balvany), kdežto v Lesné zástavba vznikla na „planýrce“ a „příroda“ zde byla uměle vytvořena.⁸⁾ Přesto autoři maximálně zhodnotili potenciál místa pro naplnění vytyčeného konceptu, když využili Tzv. Čertovu rokli s původním porostem a s minimem zásahů ji upravili jako přírodní centrum sídliště, okolo kterého do terénu po vrstevnicích zasadili deskové domy. Tento úspěšný projekt již podle autora⁹⁾ nebyl nikdy, přinejmenším v Brně, zopakován.

Zatímco 60. léta přinesla množství realizací, které můžeme ve vztahu k volnému, nezastavěnému prostoru a práci s ním charakterizovat jako experimentální, následující dekáda je aplikací principů komplexní bytové výstavby ve velkém rozsahu poznamenána spíše negativně. V polovině 70. let vrcholí množství dokončených bytů, od 70. až do 80. let vznikají největších sídlištní realizace. Za všechny jmenujme příklad pražského Jižního Města, jednoho ze tří nových pražských měst, jež je pro 70. léta příznačné nejen svým měřítkem. Na základě lokalizace, formulování zadání i výsledků prvního kola soutěže v roce 1966 mohl vzniknout dojem, že půjde o komplexně pojatý obytný celek se vztahem ke krajinnému kontextu. Vítězný návrh kolektivu J. Krásného následovaný roku 1968 podrobným územním plánem¹⁰⁾ nese znaky poměrně citlivého krajinářského přístupu k velkému územnímu celku: centrum každého ze čtyř obytných souborů (každý pro 16,5–19,5 tisíc obyvatel) bylo umístěno v nejvyšších polohách zvlněného terénu s parkem v těžišti. Tvořily je výškové budovy, od nichž se zástavba směrem k okrajům snižovala a rozvolňovala a přecházela do okolních příměstských lesů. Soubor byl organizován nejen terémem, jehož gradaci zrcadlila výšková gradace centra, ale i krajinářskými osami, z nichž

5) Samotný princip obytných souborů s vlastní vybaveností, jež doplňuje hlavní funkci bydlení, je v řadě našich měst, až na výjimky některých meziválečných realizací a sídlišť z 50. let, nový.

6) Projekt sídliště Polabiny pro 25 000 obyvatel vznikl mezi lety 1959 a 1970, realizace proběhla v pěti etapách v letech 1961 až 1975. ÚPD vycházela z vítězného soutěžního návrhu ing. arch. Krásného, autory směrného a podrobného územního plánu byli M. Návesník a L. Potůček (1959).

7) Sídlíště Lesná je dílem F. Zounka, V. Rudiše, L. Voláka a M. Duřky, vzniklo v letech 1962–1970 a bylo dimenzováno pro 20500 obyvatel.

8) Další rozdíl byl v hustotě zástavby, která činila v Tapiole 50 a v Lesné 200 obyvatel na hektar.

9) Podle rozhovoru autorky textu s V. Rudišem z června 2012.

10) Podrobný územní plán vypracoval J. Krásný, J. Lasovský, M. Řihošek.

jedna procházela jeden kilometr dlouhým parkem a druhá směřovala z centra na jih k Milíčovskému lesu. O promyšlenosti volného prostoru a zájmu o detail svědčí také menší soutěže na vybavení dětských hřišť (1970) i to, s jakou intenzitou se autoři věnovali vizualizaci představ o podobě centrálního parku. Ve skutečnosti ale téměř nic z původní koncepce nebylo realizováno. Podobný osud stihl v 70. letech i později mnoho dalších souborů, neboť tehdejší ekonomické a organizační možnosti stačily pouze na výstavbu bytů, zatímco stavby objektů vybavenosti a úprava parteru se oproti nim fatálně opožďovaly a nebyly mnohdy dokončeny ani do závěru sledovaného období. Také mnoho menších sídlišť, vznikajících ve stínu nových pražských měst se vyznačuje nízkou kvalitou venkovního obytného prostředí. Vysvětlení můžeme hledat v tlaku norem a standardů komplexní bytové výstavby, které podle autorů rozsáhlých výzkumů ze 70. let zaměřených na „sídlíšní zeleň“⁽¹¹⁾ degradují volné plochy sídlišť do role toho, co zbudé po umístění nezbytných staveb, dopravních a technických zařízení a jsou v sídlišti tím jediným, co vzniká zcela pasivním způsobem [7], [10]. Přesto mezi mnoha soubory s volnými plochami zbytkového a roztržitého charakteru najdeme i krajinářsky a zahradně architektonicky cenné realizace, za kterými stojí výrazné osobnosti: Neobvyklou a invenční koncepci sídlíšního exteriéru např. realizoval v 70. letech v brněnských Řečkovících⁽¹²⁾ zahradní architekt Ivar Otruba. Pásky volného prostoru mezi domy pojednal v duchu Českomoravské vrchoviny, kam z těsného sousedství sídliště míří železniční trať. Náladu Vysočiny navodil výsadbami jehličnanů (borovice černá, pokryvné druhy jalovce) a jeřábů a podtrhl ji seskupeními oblých balvanů.

Na přelomu 70. a 80. let vyvstávají v diskusi o obytných souborech mnohá nová témata, která dosud stála na okra-

ji zájmu anebo úplně mimo pozornost odborníků. Ilustrují jednoznačný posun od kvantitativních hledisek ve výstavbě bytů (tedy od úkolu samotného základního zajištění bydlení co nejrychleji a v nejvyšším počtu) směrem k zájmu o kvalitu bydlení v interiéru a exteriéru, do popředí se dostává téma „sídlíšní parter“⁽¹³⁾, nový je problém ekologizace, mluví se o vztahu k místu. Na mnoho ze soudobých problémů hledá doslova za pochodu odpověď kolektiv autorů Jihozápadního Města v čele s Ivo Obersteinem. Od roku 1968, kdy proběhla soutěž na ideové urbanistické řešení, přichází v postupně budovaných obytných čtvrtích⁽¹⁴⁾ s novými variantami, které se projevují v sevřenější urbanistické kompozici, v reflexi okolí, v zahradně architektonickém a výtvarném detailu a dalších vlastnostech. Zpochybňují také některé principy, na nichž je bydlení podle Athénské charty založeno, když na sklonku 80. let dospívají k modifikacím tradičního městského bloku, náměstí, promenády. Volné nezastavěné plochy, vegetace a všechny další zahradně architektonické prostředky ovšem (v duchu hlavních principů funkcionalistické architektury) stále hrají v jejich řešeních zásadní roli. V úplném závěru vymezeného období, s koncem éry socialistické výstavby se tedy setkáváme s velice různými koncepcemi: vedle uzavřených kompozic s propracovanými zahradně architektonickými formami (nejen vegetace) jsou jiné velké sídlíšní celky příznačné spíše svými rozdrobenými venkovními plochami, poznamenané nízkou úrovní provedení a nezřídka s nedokončeným parterem.

Typologie obytných souborů podle vztahu zástavby a krajiny

Výše popsané, ale i další obytné soubory koncipované na základě modernistických zásad a realizované od 60. let jsou založeny na specifickém vztahu

krajiny a zástavby, který je v rozporu s tradičním vztahem obojího v historických městech. V době masivní výstavby sídlišť již neexistuje důvod vůči krajině a přírodě se vymezovat, prvky zastupující přírodu v těsné blízkosti s bydlením jsou naopak nositeli žádoucích hodnot. Hranice mezi městem jako organizovanou kulturní formou a volnou krajinou se v závislosti na růstu měst a boření městských hradeb od 19. století rozostřuje, město se prostřednictvím předměstí šíří do krajiny a obojí se prolíná. Na konci 19. století se v souvislosti s popsány změnami poprvé v literatuře a umění objevuje do té doby protismyslný výraz **městská krajina** [5] a v současnosti je již běžně užíván⁽¹⁵⁾ pro „spojení městské tkáně s fragmenty krajiny“ [11]. V tomto kontextu v sídlištních pozorujeme absenci tradičních městských prostorů, jakými jsou ulice, náměstí, vnitrobloky. Funkci náměstí částečně supluje centra občanské vybavenosti, někdy jsou vymezovány parky, v některých případech a především později v 80. letech pod vlivem nastupující postmoderny a prvních kritických ohlasů na sídliště jsou navrhována sevřenější uspořádání obytných domů upomínající bloky s prostory uvnitř a vně. Prostupnost a souvislost zelených nezastavěných ploch je ovšem zachována až do konce éry sídlišť na začátku 90. let.

Hromadné obytné soubory můžeme pokládat za vyvrcholení popsáných změn ve vztahu města a krajiny i za městskou krajinu v pravém slova smyslu. V jeden organický celek je v nich propojeno dříve neslučitelné: **Město**, jež je v sídlišti reprezentováno městským způsobem bydlení ve vícepodlažních domech a dalšími stavbami a zařízeními, a **krajina**, kterou představuje plynoucí zelený prostor prostupující sídlištním bez ostrého vymezení vůči okolí. Pokud se na sídliště podíváme optikou městské krajiny detailněji,

11) Uplatnění zeleně v nových obytných souborech se mezi lety 1974 a 1979 zabývali na poli Výzkumného a šlechtitelského ústavu okrasného zahradnictví v Průhoncích D. Šonský, V. Souček a V. Štencel.

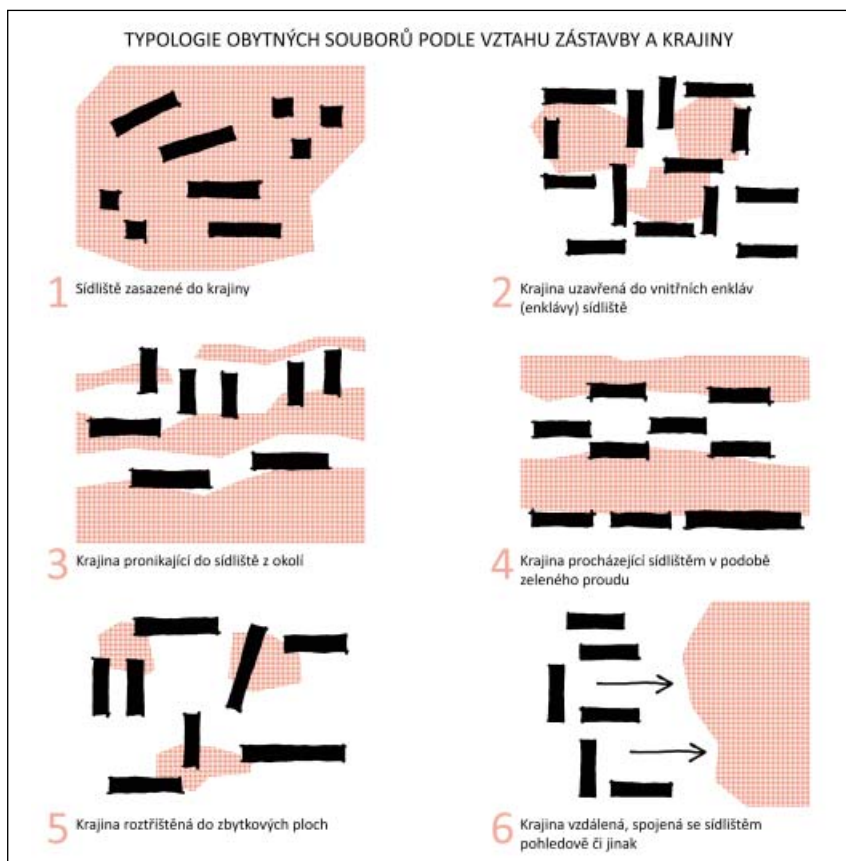
12) Sídlíště pro 8000 obyvatel bylo postaveno v letech 1970–1977 podle projektu Pavla Krchňáka.

13) Výmluvné jsou tituly článků č. 6. čísla časopisu Architektura ČSSR z roku 1981 věnovaného městskému parteru: Jak dál s parterem nových obytných souborů; Parter, základní prvek městské krajiny, nebo např. Problém monotónie bytových domů a z nich utvářených celků (Architektura ČSSR, 1987), Humanizace sídlišť (Architektura ČSSR, 1988) a další.

14) Realizace jednotlivých souborů Nové Butovice, Lužiny, Stodůlky a Velká Ohrada proběhla postupně mezi lety 1978 a 1991. Podrobný územní plán Jihozápadního Města z roku 1974 počítal s 80 tisíci obyvateli, společně s dodatečně plánovaným souborem Jihozápadního Města II měl tento celek pojmout 130 tisíc obyvatel.

15) Přehled o městské krajině jako ústředním tématu v různě zaměřených výzkumech přináší např. text H. Janniére a F. Pousina [6].

TYPOLOGIE OBYTNÝCH SOUBORŮ PODLE VZTAHU ZÁSTAVBY A KRAJINY

můžeme vymezit několik základních modelů, charakterizujících vztah mezi zástavbou a přírodními či krajinnými prvky a způsob jejich propojení.

Předkládaná typologie se zaměřuje na převládající, pro sídliště příznačné zahradně architektonické vlastnosti, kterými lze vystihnout tvář celého obytného souboru. Jde o znaky v mnoha případech čitelné již z letectvého pohledu, částečně souvisejí s urbanistickým rozvržením. V případech jiných jsou ale založené na kvalitativních vlastnostech „zelených skvrn na mapě“, mohou být obsaženy v materiálovém a rostlinném detailu a čteme je až při přímém průzkumu. Typologie obytných souborů podle vztahu zástavby a krajiny představuje základní typy, které dále mohou být rozváděny do větších podrobností a jsou zobecněním ve skutečnosti složitějších kombinací a modifikací. V jednom souboru bychom mohli na různých úrovních podrobnosti rozlišit více typů současně (např. v pražských Ďáblicích, Bohnicích, ad.), ovšem vybíráme nejcharakterističtější a nejvýraznější, který se většinou také kryje s čitelností a srozumitelností

chodcům a uživatelům prostoru.

1. Jako první model jmenujme **sídliště zasazené do krajiny**, ať už existující či nově vytvořené. Vyznačuje se (zdnalivě) všeprostopupjícím zeleným prostorem, v nejzřetelnější podobě jej nalezneme v brněnské Lesné či zlínských Jižních Svazích.
2. Jiným modelem je **krajina uzavřená do vnitřních enkláv** nebo jedné centrální enklávy uvnitř sídliště. Stává se charakteristickým urbanistickým motivem pozdních realizací, jako např. v Lužinách a Velké Ohradě v Severozápadním Městě v Praze, v souborech Košutka a Vinice náležejících do tzv. Severního Města v Plzni nebo v rovněž pražském sídlišti Barrandov. Vnitřní zelené enklávy najdeme ale také dříve: v ostravských Fifejdách z přelomu 60. a 70. let zalomené deskové domy ohraničují plochy, kde se v terénu značí předchozí důlní činnost. Jeden z polouzavřených vnitřních prostorů posloužil výtvarnému umělci Kurtu Gebauerovi ke ztvárnění fantastické „Minikrajiny“.
3. Krajina může do sídliště **pronikat**

z okolí, jak je tomu v již popsaných pardubických Polabinách. Ve větším měřítku je přechod od krajiny směrem do jádra města ztvárněn v sídlišti Moravské Předměstí v Hradci Králové. Ve městě s tradicí územního plánu založeného na zelených klínech a zeleném prstenci je menší zelený klín vložen také mezi jednotlivé okrsky zmíněného sídliště: směrem od předměstské obce má podobu širokého zeleného pásu a blíže k centru, s výhledy na věže starého města, se mění v rušnou městskou tepnu s linií stromů.

4. V některých sídlištích se výrazně projevuje ať už z nadhledu či z úrovně chodce **zelený proud** probíhající celým souborem, jako např. v brněnských Řečkovících, pražských Ďáblicích nebo v pražském sídlišti Novodvorská. Neobvyklý příklad nalezneme ve 4. obvodu ostravské Poruby, kde široký zelený pás navazuje na osu 1. obvodu z 50. let a o něco pozdějšího 3. obvodu. Zelený proud je zde modifikací a pokračováním velkorosé osy – multifunkční městské třídy ve stylu socialistického realismu. Jiné řešení bylo realizováno v Severní Terasě v Ústí nad Labem: centrální park situovaný v podélném směru uprostřed souboru citlivým způsobem kopíruje reliéf říčních teras.
5. Poměrně častý je model, ve kterém nepřevažuje žádný z výše popsaných typů, ve kterém nečteme žádný převládající a charakteristický typ prostoru a kde je krajina, tedy v našem pojetí plocha pojednané zahradně architektonicky ztvárněnými přírodními (živými i neživými) prvky, **roztříštěna do zbytkových ploch**. Za všechny jmenujme brněnské Vinohrady, Bohunice a Starý Lískovec.
6. Ojedinělým, ale o to více invenčním a pro další nakládání s exteriérem sídlišť inspirativním modelem je takové ztvárnění volných ploch sídliště, které odkazuje ke **krajinně fyzicky vzdálené, se sídlištěm pohledově či jinak spojené**. Takto jsou pojety brněnské Řečkovice anebo starší sídliště Juliánov¹⁶⁾ nesoucí rukopis stejného zahradního architekta.

16) Juliánov, jedno z prvních brněnských panelových sídlišť vzniklo v letech 1960–1965 podle projektu Pavla Křeňáka z roku 1959. Na terénních a sadových úpravách se kromě I. Otruby podíleli M. Šíkl a J. Kuchtíček.

Závěr

Nyní, po staletích vymezování se vůči volné krajině a přírodě, jsme konfrontováni s důsledky postupného otevírání a zvětšování měřítka. Na jedné straně můžeme pociťovat blízkost i hojnost dřívě ve městech nedostupných přírodních elementů, na straně druhé jsme v sídlištních vystavení nové prostorové struktury zcela odlišné od tradiční typologie městských prostorů s kořeny ve starověké antice. Zatímco první z vlastností je i dnes nejčastěji oceňována a hodnocena kladně, nová prostorová struktura stále vzbuzuje polemiku. Otevřený prostorový systém jako v dějinách evropské městské kultury poměrně nové schéma zatím zůstává terčem kritiky. V tomto bodě spatřujeme dosud nezhodnocený potenciál a do budoucna výzvu pro zahradní a krajinářskou architekturu. Tam, kde urbanismus a architektura nedokázaly venkovní prostor dostatečně a obyvatelům srozumitelně uspořádat a nenabídnout ani modely využívání, otevírají se dodatečně široké možnosti pro zahradně architektonické a krajinářské zásahy. Na základě již dobře prozkoumaných zásad fungování tzv. „živého města“ a znalostí o základních lidských potřebách¹⁷⁾ (jakými jsou potřeba bydlení, rekreace, vyhledávání společnosti a navazování společ-

čenských kontaktů, atd.), ve spojení se základními sobě vlastními prostředky tvorby je podle nás tato profese schopna nabídnout alternativní řešení. Předložená typologie třídí vyskytující se pestrá řešení do přehlednějších základních typů a může sloužit jako vodítko pro postihnutí příznačných rysů venkovního prostoru, na něž lze v dalších zahradně architektonických návrzích navázat.

Článek vznikl na základě podpory při řešení projektu DG16P02H053; České zahradní umění a krajinářská architektura v kontextu evropského vývoje, který naplňuje tematickou prioritu TP 1.4. Programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity, financovaného Ministerstvem kultury ČR.

Použití zdroje

- [1] DOSTALÍK, Jan. Environmentální myšlenky v počátcích českého územního plánování. *Lidé města*, Praha: Fakulta humanitních studií UK, 2011, roč. 13, č. 1, s. 87–104. ISSN 1212 -8112.
- [2] GEHL, Jan. *Život mezi budovami. Užívání veřejných prostranství*. 1. vyd. Brno: Nadace Partnerství – Program Partnerství pro veřejná prostranství a Jan Gehl, 2000. 202 s. ISBN 80-85834-79-0.
- [3] HEXNER, Michal – NOVÁK, Jaroslav. *Urbanistická kompozice*. 2. vyd. Praha: Vydavatelství ČVUT, 1996. 202 s. ISBN 80-01-01451-7.

- [4] HNILÍČKA, Pavel. *Sídelní kaše: otázky k suburbánní výstavbě rodinných domů*. 1. vyd. Brno: Vydavatelství ERA, 2005. 131 s. ISBN 80-7366-028-8.
- [5] CHENET-FAUGERAS, Françoise. L'invention du paysage urbain. *Romantisme, revue du XIXe siècle*. [online]. 1994, roč. 83, č. 24. [cit. 2013-9-11]. S. 27–38. Dostupné na: <http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/roman_0048-8593_1994_num_24_83_5932>.
- [6] JANNIÈRE, Hélène – POUSIN, Frédéric. Paysage urbain: d'une thématique à un objet de recherche. *Strates* [online]. 2007 [cit. 2016-01-14]. Dostupné na: <<http://strates.revues.org/4953>>.
- [7] JELEN, Vladimír. Zkušenosti a tendence při plánování, projektování a realizaci vnějších prostorů v nových obytných souborech v ČSR se zaměřením na zeleň. In LOUDOVÁ, Jiřina. *Plánování nových obytných souborů v ČSSR a NDR*. 1. vyd. Praha: Výzkumný ústav výstavby a architektury, 1984. 179 s.
- [8] PELČÁK, Petr. *Česká architektura 2008–2009*. Praha: Prostor – architektura, interiér, design, 2010. 287 s. ISBN 978-80-87064-04-7.
- [9] SCHMEIDLER, Karel. *Sociologie v architektonické a urbanistické tvorbě*. Vyd. 2. Brno: Z. Novotný, 2001. 292 s. ISBN 80-238-6582-X.
- [10] SOUČEK, Vladimír, – ŠONSKÝ, Drahošlav. *Zeleň v nových obytných souborech*. Průhonice: Výzkumný a šlechtitelský ústav okrasného zahradnictví v Průhoncích, 1981. 118 s.
- [11] VERSTEEGH, Pieter (ed). *Méandres: penser le paysage urbain*. Genève: Presses polytechniques universitaires romandes, 2005. 192 s. ISBN 2-88074-623-X.

Ing. Anna Magni
Ústav zahradní a krajinářské architektury
Zahradnická fakulta
Mendelova univerzita v Brně

ENGLISH ABSTRACT

Garden architecture and landscape planning in the context of mass housing estates built in the second half of the 20th century, by Anna Magni

This article, focused on aspects of garden architecture and landscape planning in the context of the mass housing estate zones that originated between the 1960s and 1980s, takes a fresh look at the relation between housing construction and elements representing nature and landscape in urban settings. Based on an analysis of selected objects as well as interviews with those who designed these housing estates and my own field research in particular, this article comments on various ways of managing greenery and open vegetation in housing estates. On one hand, traditional urban constituents such as streets, squares, courtyards and parks are absent, while on the other, a new type of continuous green setting and modifications to this can be found in housing estate zones. In this context, the concept of urban landscape is discussed in this article. Examples are generalized in the form of six basic types of the relation between built-up areas and the landscape. This typology can be used for prospective management of the exterior of mass housing estates as well as for simple understanding of the green setting of housing areas.

17) Zde volně čerpáme z publikací Jan Gehla [2], Karla Schmeidlera [9] a dalších.